

Cíl programu: poskytnout utříděný přehled o předmětu vývojové psychologie, významných představitelích, "klasických" tématech a současných trendech včetně vývoje rodiny a poskytnout orientaci pro užívání základních pojmů. Program poskytuje utříděný přehled o vývoji jednotlivých psychických funkcí, činností, složek osobnosti i osobnosti jako celku ve stadiích dětství a dospívání.

Posluchači získají poznatky o celkové charakteristice jednotlivých stadií ontogeneze (věkových období, vývojových etap): stadium prenatalní, novorozenecké, kojenecké, rané dětství, předškolní dětství, školní dětství, pubescence, adolescence.

V přehledu se seznámí o vývojově-psychologických přístupech k dětské hře a pohádce pro děti.

Cílem programu rovněž je podnítit posluchače k samostatnému studiu. Posluchači budou seznámeni s využitím vývojově psychologických poznatků v praxi.

Osnova přednášek

Předmět vývojové psychologie.

Vymezení v rámci psychologických věd. 4 předmětné okruhy vývojové psychologie. Cíle vývojové psychologie.

Literatura povinná:

Josef Langmeier, Dana Krejčířová: Vývojová psychologie. Grada Publishing, Praha 1998, str. 11-159, 247-265

Atkinsonová, R.L.: Psychologie. Victoria Publishing, Praha 1995, 80-127, 131-133

Hans Kern a kol.: Přehled psychologie. Portál, Praha 1999, str. 127-141, 172-178

Literatura doporučená:

Milan Nakonečný: Lexikon psychologie. Vodnář, Praha 1995

Vývojová ps. a filozofie.

Pojem vývoj, idea vývojová ve filozofii. Princip vývoje. Definice psychického vývoje.

Literatura doporučená:

Kuric, J. a kol.: Ontogenetická psychologie. Praha, SPN 1986, str. 47-50, 61
a další učebnice

Vývojová ps. a pedagogika

Vzájemné ovlivňování a vztah vývojové ps. a pedagogiky.

Literatura doporučená:

Jiří Michálek: Topologie výchovy. Místo výchovy v životě člověka. Praha, OIKOYMENH 1996

Radim Palouš: Čas výchovy. Praha, SPN 1991

Wolfgang Brezinka: Filozofické základy výchovy. Praha, Zvon 1996

Vývojová ps. a speciální pedagogika.

Aktuální trendy.

Literatura povinná:

Hanuš Papoušek: Počátek duševního vývoje: Kojenec a jeho svět. Propsy, 1995, č. 5, str. 3-10

Vývojová ps. a etika.

Vývojově-psychologická zkoumání převzetí normativního přesvědčení.

Endogenní a exogenní faktory jako determinanty abnormního morálního vývoje. Etický kodex vývojového psychologa. Úmluva o právech dítěte.

Literatura k dalšímu studiu:

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., částka 22, Úmluva o právech dítěte

Vývojová ps. a metodologie psychologie.

Věda a vědecký přístup. Vědecký problém. Konstitutivní a operacionální definice. Induktivní a deduktivní metoda poznání.

Princip kauzality (lineární, cirkulární), finality, synchronicity.

Současný stav vývojově-psychologického poznání a trendy.

"Klasická" témata: Vývoj jako interakce vloh a prostředí. Zrání a růst. Kontinuita a diskontinuita ve vývoji. Některá aktuální témata: integrace nových zkušeností, sledování "životní dráhy".

Vývojové úkoly.

Literatura povinná:

Morton Hunt: Dějiny psychologie. Praha, Portál 2000, str. 201-231, 338-355

Literatura doporučená:

Jiří Sedlák: Úvod do práce s informacemi. Učební text. Masarykova univerzita, 1. vydání Brno 1996, 63 s.

Pavel Říčan: Cesta životem. Praha, Panorama 1990, str. 17-77

Periodizace psychického vývoje

Teoretické otázky spojené s periodizací. Starší a nové periodizační systémy.

Literatura povinná:

Jozef Kuric a kolektiv: Ontogenetická psychologie. SPN, Praha 1986, str. 28-37

Psychická deprivace.

Definice pojmu. Osobnost deprivovaného dítěte. Rozpoznání následků psychické deprivace.

Vazba jistá, nejistá.

Literatura doporučená:

Josef Langmeier - Zdeněk Matějček: Psychická deprivace v dětství. Praha, Státní zdravotnické nakladatelství, 1. vyd. 1963, 2. vyd. 1968, 3. vyd. 1974

Literatura doporučená:

Jarmila Koluchová: Diagnostika a reparabilita psychické deprivace. Praha, SPN 1987

Pojetí vývoje v díle Sigmunda Freuda a jeho následovníků.

Pojmy "zrání já", libido. Stadia vývoje libida, organizace osobnosti, charakteristické obranné mechanismy proti libidonosním impulsům.

Erik H. Erikson. Teorie psychosociálního vývoje. Vývoj v 8 fázích.

Erik H. Erikson: Osm věků člověka. Studijní text pro vnitřní potřebu. Praha, Propsy 1995

Literatura doporučená:

Anthony Storr: Freud. Praha, Argo 1996

Erik H. Erikson: Životní cyklus rozšířený a dokončený. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1999

Pojetí vývoje v díle Alfreda Adlera a jeho následovníků.

Fikcionalismus a finalita. Finalita vs. kauzalita. Pocit pospolitosti. Význam raných dětských zážitků. Vývoj v rodině z pohledu individuální psychologie. Role matky, otce, dětí, sourozenecké situace.

Doporučená literatura:

Rudolf Dreikurs: Úvod do individuální psychologie. Praha 1937 (PK)

Alfred Adler: Umění rozumět. Praha, nakladatelství Práh - Martin Vopěnka 1993

Alfred Adler: Psychologie dětí. Praha, nakladatelství Práh - Martin Vopěnka 1994

Alfred Adler: Smysl života. Praha, nakladatelství Práh - Martin Vopěnka 1995

Pojetí vývoje v díle Carla Gustava Junga a jeho následovníků.

Pojmy psýché, individuace, zrání. Periodizace životní dráhy.

Cíl vývoje. Psychický vývoj v dětství a dospívání.

Doporučená literatura:

Anthony Stevens: Jung. Praha, Argo 1994

Carl Gustav Jung: Duše moderního člověka. Brno, Atlantis 1994

kapitoly: Základní problém současné psychologie, Problém duše moderního člověka, Životní obrat, Psychiatrická činnost, Slovníček některých Jungových základních pojmů, O autorovi a jeho díle.

Literatura k dalšímu studiu:

C. G. Jung: Předmluva ke knize Tajemství zlatého květu. Praha, Vyšehrad 1997

v něm. originále: Kommentar zu "Das Geheimnis der goldenen Blüte". In: Gesammelte Werke, 13. Band. Olten und Freiburg im Breisgau, Walter-Verlag, 1. Aufl. 1978

Vývoj rodiny a vývoj v rodině.

Teorie vývoje rodiny. Vývoj vztahů mezi sourozenci v průběhu ontogeneze.

Dětská hra.

Charakteristika dětské hry. Klasifikace dětských her. Vývoj dětské hry. Teorie dětské hry.

Literatura povinná:

Svatava Stejskalová: Hra jako základní činnost dětí. In: Kolektiv, Výchovná problematika v dětských zařízeních. Učební text. Brno, IDVPZ 1996, str. 54-77

Literatura doporučená:

Konrad Lorenz: Základy etologie. Srovnávací výzkum chování. Praha, Academia 1993, str. 226-229

Miroslav Schürer: Dítě a hra. Praha, Mona 1974

Vladimír Borecký: Světy hraček. Praha, Mona 1982

Susanna Millarová: Psychologie hry. Praha, Panorama 1978

Dětská pohádka.

Přínos Karla a Charlotty Bühlerových k jejímu psychologickému uchopení. Psychoanalytické přístupy.

Literatura doporučená:

Karl Bühler: Die geistige Entwicklung des Kindes. Jena, 6. Aufl., Gustav Fischer Verlag 1930

Charlotte Bühler: Das Märchen und die Phantasie des Kindes. Leipzig, Verlag Johann Ambrosius Barth 1929

Michael Černoušek: Děti a svět pohádek. Praha, Albatros 1990.

Literatura k dalšímu studiu:

Gerlinde Ortnerová. Pohádky radí nejmenším. Praha, Knižní klub 1995

Bruno Bettelheim: Kinder brauchen Märchen. Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt 1977 (PK), české vydání 2000

Vývoj některých psychických funkcí

Vývoj paměťových procesů

Taxonomie forem paměti. Paměť pro vědění. Paměť pro chování. Paměť deklarativní vs. reflexivní. Vývoj paměti ve věku 0 - 4 roků, 5 - 15 roků. Autobiografická paměť a výzkum očitých svědků.

Piagetova koncepce psychického vývoje.

Základní pojmy. Charakteristika jednotlivých stadií vývoje myšlení.

Vývoj inteligence a jejích složek Inteligence fluidní a krystalická.

Vývoj řeči

Kritéria řeči dle E. Hurlockové. Formy komunikace předcházející řeč. Učení se řeči: napodobování, spojování významů, motivace.

4 základní úkoly v učení řeči. Fonologický vývoj, syntaktický a sémantický vývoj. Vývoj komunikativní kompetence. Komunikace matka-dítě. Pojetí H. Papouška.

Základní rysy vývoje emocionality. Diferenciace emocí v procesu vývoje. Teorie emočního vývoje.

Vývoj sociální kognice a sociálního chování.

Teorie vazby. Vývoj sourozeneckých vztahů. Vývoj vztahů s vrstevníky.

Vývoj morální.

Kognitivní teorie morálního vývoje. J. Piaget, L. Kohlberg.

Vývoj osobnosti.

Teorie rysů. Pojetí S. Freuda, E. Eriksona, A. Adlera. Vývoj osobnosti jako splnění vývojových úkolů. Pojem zralost osobnosti

Vývoj Já.

Vývoj pohlavní typizace

Biologický, sociální a individuální význam pohlavní diferenciaci. Diferenciálně psychologické a vývojově psychologické hledisko. Vývoj jednotlivých znaků, aspektů pohlavní typizace. Teorie vývoje pohlavní typizace. Typický průběh pohlavní typizace v dětství a dospívání.

Stručná charakteristika jednotlivých etap ontogeneze:

stadium prenatalní, novorozenecké, kojenecké, batolecí, předškolní, stadium školního dětství, stadium dospívání.

----oOo----

Nejdůležitější zdroje informací pro přípravu ke zkoušce:

přednášky z Vývojové psychologie,
semináře Sekce vývojové psychologie ČMPS, Českomoravské společnosti pro individuální psychologii, Psychologického sdružení PROPSY, sdružení Collegium Jungianum Brunense;

literatura - učebnice, učební texty, monografie, sborníky

(pro přehlednost je uvedena přímo u každého tématického okruhu)

Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, řada I (do roku 1995), řada P (od roku 1996).

časopisy odborné a populární

Internet

Literatura je rozdělena na povinnou, doporučenou a literaturu k dalšímu studiu.

Literatura povinná: její znalost je podmínkou absolvování zkoušky, je běžně dostupná v knihovně nebo knihkupecké síti.

Literatura doporučená: slouží k prohloubení základních znalostí, většinou je uvedeno několik alternativních titulů, z některých si posluchači dle svého výběru zpracovávají excerpta; je většinou dostupná výpůjčkou nebo koupí.

Literatura k dalšímu studiu: základní prameny v příslušné oblasti, posluchači je využijí zejména při zpracovávání ročníkových a diplomových prací; cesty, jak je získat, sdělí vyučující; též literatura "doplňková", "rozšiřující" k prohloubení znalostí jednotlivých témat, většinou obtížně dostupná.

L i t e r a t u r a

Encyklopedie, slovníky:

Raymond J. Corsini (Editor): Encyclopedia of Psychology. New York, John Wiley-Sons 1994 (studovna Ústřední knihovny FF MU, dále jen ÚK FF)

Handbuch der Psychologie in 12 Bänden. Band 3: Hans Thomae (Herausgeber), Entwicklungspsychologie. Göttingen, Verlag für Psychologie, Dr. C. J. Hogrefe , 2. vyd. 1959 Moravská zemská knihovna, dále jen MZK)

Enzyklopädie der Psychologie. Hogrefe Verlag, Göttingen. Od 1982 doposud, 88 svazků, 6 svazků věnovaných vývojové psychologii se zatím připravuje.

Lexikon der Psychologie. Gütersloh, Bertelsmann Lexikon Verlag 1995 (ÚK FF)

Základní učebnice:

Rita L. Atkinsonová a kol.: Psychologie. Praha, Victoria Publishing , více vydání, 1. vyd. 1995 (ÚK FF)

Josef Langmeier, Dana Krejčířová: Vývojová psychologie. Grada Publishing, Praha 1998

Josef Langmeier: Vývojová psychologie pro dětské lékaře. Praha, Avicenum, 2. vyd. 1991

Hans Kern a kol.: Přehled psychologie. Portál, Praha 1999,

Milan Nakonečný: Lexikon psychologie. Vodňář, Praha 1995

Rolf Oerter - Leon Montada: Entwicklungspsychologie. München-Weinheim, Psychologie Verlags Union, 2. vyd. 1987, 3. vyd. 1995, 4. vyd. 1999 (ÚK FF)

Jozef Kuric a kolektiv: Ontogenetická psychologie, Praha, SPN 1986 (ÚK FF, MZK)

M. Zebrowska: Vývinová psychológia detí a mládeže. Bratislava, Psychodiagnostické a didaktické testy, n.p. 1976 (ÚK FF)

Marc H. Bornstein - Michael E. Lamb: Development in Infancy. Introduction. New York, McGraw-Hill, Inc., 3rd Ed. 1992 (ÚK FF)

Karl Bühler: Nástin duševního vývoje dítěte. Praha 1939 (MZK)

Karl Bühler: Die geistige Entwicklung des Kindes. Jena, 6. Aufl., Gustav Fischer Verlag 1930 (MZK)

Edouard Claparède: Psychologie dítěte a experimentální pedagogika. Nákladem Ústředního spolku učitelského na Moravě a Dědictví Komenského v Praze, Díl I Brno 1925, Díl II Brno a Praha 1928 (PK)

Kevin Durkin: Developmental Social Psychology.. From Infancy to Old Age. Cambridge, Blackwell Publishers 1995 (ÚK FF)

Erik Homburger Erikson: Osm věků člověka. Studijní text pro vnitřní potřebu. Praha, Propsy 1995 (ÚK FF)

Erik H. Erikson: Childhood and Society. New York 1950, (MZK)
něm. překlad: Kindheit und Gesellschaft. Zürich/Stuttgart, PAN-Verlag 1957 (MZK)

Hildegard Hetzer: Spiel a Spielzeug für jedes Alter. Dresden, Verlag Kleine Kinder 2. Aufl., 1935 (MZK)

Keith Oatley - J.M. Jenkins: Understanding Emotions. str. 95-132, 161-187. Cambridge, Blackwell 1996 (ÚK FF)

Václav Příhoda: Ontogeneze lidské psychiky, díl I-IV. Praha, SPN 1967, 1974, 1977 (MZK FF)

Heinz Rempelin: Die seelische Entwicklung des Menschen im Kindes- und Jugendalter. München-Basel, Ernst Reinhardt Verlag, 14. Aufl. 1969 (MZK)

Pavel Říčan: Cesta životem. Praha, Panorama 1990 (ÚK FF, MZK)

Hans-Dieter Schmidt: Obecná vývojová psychologie. Praha, Academia 1978 (ÚK FF)

Josef Švancara: Biologická determinácia správania. Bratislava, SPN 1975 (ÚK)

Robert V. Kail - John C. Cavanaugh: Human Development. Pacific Grove, Brooks/Cole Publishing Company 1996 (ÚK FF)

Jeffrey S. Turner - Donald B. Helms: Lifespan development. Forth Worth, 5th. ed. Harcourt Brace College Publishers 1995 (ÚK FF)

Michail Grigorjevič Jaroševskij: Dejiny psychológie. Bratislava, Pravda 1988 (ÚK FF)

Morton Hunt: Dějiny psychologie. Praha, Portál 2000

Časopisy odborné:

Psychológia a patopsychológia dieťaťa (ÚK FF, MZK)

Československá psychologie (ÚK FF, MZK)

Psychologie (MZK)

Studia psychologica (ÚK)

Kontext (ÚK)

Konfrontace (ÚK)

Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines (MZK)

Voprosy psichologii (ÚK)

Věstník moskovského univerzitěta (ÚK)

Psychological Abstracts (FF UK)

Časopisy vědecko-populární a popularizující:

Propsy, Psychologie dnes

Psychologie heute (knihovna Solniční)

Psychology today

Děti a my

a další

Poznámka: Pro zvýšení informativní hodnoty uvádím u autorů i celá křestní jména, i když to neodpovídá normě Bibliografické citace.

Účast na přednáškách je dobrovolná. Konzultace k jednotlivým tématům na adrese dan@rect.muni.cz.

Požadavky u zkoušky: viz povinná literatura + témata přednášek.

Požadavky k zápočtu: základní orientace v tématech a separátních výtiscích poskytnutých vyučujícím.

První termín zkoušky: viz IS MU.

27 .9. 2004